

Vanhuspalvelulaki – pykälistä toiminnaksi

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta
ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012

Ohjaus 14 ♦ 2013

Vanhuspalvelulaki – pykälistä toiminnaksi

**Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta
ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012**

Tähän julkaisuun on kerätty vinkkejä vanhuspalvelulakiin liittyvästä lisämateriaalista. Niitä ovat esimerkiksi julkaisut, suositukset, verkkopalvelut ja tilastot.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisut ovat vapaasti luettavissa verkkosivuilla www.stm.fi.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen tuottama aineisto löytyy www.thl.fi.

© Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Sosiaali- ja terveysministeriö

Taitto: Raili Silius

ISBN 978-952-245-965-7 (painettu)

ISBN 978-952-245-966-4 (verkkojulkaisu)

ISSN 2323-4172 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-966-4>

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere 2013

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista 980/2012

1 luku Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Lain tarkoituksena on:

- 1) tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista;
- 2) parantaa ikääntyneen väestön mahdollisuutta osallistua elinoloihinsa vaikuttavien päätösten valmisteluun ja tarvitsemiensa palvelujen kehittämiseen kunnassa;
- 3) parantaa iäkkään henkilön mahdollisuutta saada laadukkaita sosiaali- ja terveystalveluja sekä ohjausta muiden tarjolla olevien palvelujen käyttöön yksilöllisten tarpeittensa mukaisesti ja riittävän ajoissa silloin, kun hänen heikentynyt toimintakykynsä sitä edellyttää; sekä
- 4) vahvistaa iäkkään henkilön mahdollisuutta vaikuttaa hänelle järjestettävien sosiaali- ja terveystalvelujen sisältöön ja toteuttamistapaan sekä osaltaan päättää niitä koskevista valinnoista.

2 §

Soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Tässä laissa säädetään:

- 1) kunnan velvollisuudesta huolehtia ikääntyneen väestönsä hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemisesta sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaali- ja terveystalvelujen turvaamisesta kunnassa;
- 2) iäkkään henkilön palvelutarpeiden selvittämisestä ja niihin vastaamisesta;
- 3) iäkkäille henkilöille järjestettävien palvelujen laadun varmistamisesta.

Tätä lakia sovelletaan 1 momentissa tarkoitettuihin asioihin sen lisäksi, mitä niistä säädetään:

- 1) sosiaalihuoltolaissa ([710/1982](#))
- 2) terveydenhuoltolaissa ([1326/2010](#));

- 3) omaishoidon tuesta annetussa laissa ([937/2005](#));
- 4) vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa ([380/1987](#));
- 5) kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa ([519/1977](#));
- 6) päihdehuoltolaissa ([41/1986](#));
- 7) mielenterveyslaissa ([1116/1990](#));
- 8) sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa ([812/2000](#));
- 9) potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa ([785/1992](#));
- 10) yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa ([922/2011](#));
- 11) yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa ([152/1990](#)).

Mitä tässä laissa säädetään kunnasta, sovelletaan myös kunta- ja palvelurakennemuutoksesta annetussa laissa ([169/2007](#)) tarkoitettuun yhteistoiminta-alueeseen.

3 § Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *ikääntyneellä väestöllä* vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä olevaa väestöä;
- 2) *iäkkäällä henkilöllä* henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta;
- 3) *toimintayksiköllä* julkisen tai yksityisen palveluntuottajan ylläpitämää toiminnallista kokonaisuutta, jossa tuotetaan sosiaali- tai terveyspalveluja pääasiassa iäkkäille henkilöille siten, että palvelut toteutetaan palveluntuottajan tiloissa tai iäkkään henkilön yksityiskodissa.

2 luku

Kunnan yleiset velvollisuudet

4 §

Yhteistyö

Kunnan eri toimialojen on toimittava yhteistyössä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi.

Lisäksi kunnan on tehtävä yhteistyötä kunnassa toimivien julkisten tahojen, yritysten sekä ikääntyneitä väestöä edustavien järjestöjen ja muiden yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi.

5 §

Suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi

Kunnan on laadittava suunnitelma toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnittelussa on painotettava kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä. Suunnitelma on laadittava osana kunnan strategista suunnittelua. Suunnitelman hyväksyy kunnanvaltuusto ja se on tarkistettava valtuustokausittain.

Edellä 1 momentissa tarkoitettussa suunnitelmassa on:

- 1) arvioitava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tilaa, ikääntyneelle väestölle tarjolla olevien palvelujen riittävyttä ja laatua sekä ikääntyneen väestön palveluntarpeeseen vaikuttavia tekijöitä;
- 2) määriteltävä tavoitteet ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä ikääntyneelle väestölle tarjottavien palvelujen määrän ja laadun kehittämiseksi;
- 3) määriteltävä toimenpiteet, joilla kunta vastaa 2 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden toteutumisesta, sekä arvioitava voimavarat, jotka kunnassa tarvitaan toimenpiteiden toteuttamiseksi;
- 4) määriteltävä kunnan eri toimialojen vastuut 3 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden toteuttamisessa; sekä
- 5) määriteltävä, miten kunta toteuttaa yhteistyötä 4 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen kanssa.

Kunnan on otettava suunnitelma huomioon valmisteltaessa ikääntyneen väestön asemaan ja iäkkäiden henkilöiden tarvitsemiin palveluihin vaikuttavaa kunnan päätöksentekoa, kuntalain (365/1995) 65 §:ssä tarkoitettua talousarviota ja -suunnitelmaa sekä terveydenhuoltolain 12 §:n 1 momentissa tarkoitettua raporttia ja hyvinvointikertomusta.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus, s.21 – 29; 72 ja 76. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisu 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja:

- Finne-Soveri Harriet. Vanhenemiseen varautuva kaupunki: Esimerkkinä Helsinki. Raportti 31/2012. Helsinki: THL. www.thl.fi/julkaisut
- Holstila, Anna-Leena; Helakorpi, Satu; Uutela, Antti. Eläkeikäisen väestön terveyskäyttäytyminen ja terveys keväällä 2011 ja niiden muutokset 1993–2011. Raportti 56/2012. Helsinki: THL. www.thl.fi/julkaisut
- Koskinen, Seppo; Lundqvist, Annamari; Ristiluoma, Noora. Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011. Raportti 68/2012. Helsinki: THL. www.thl.fi/julkaisut
- Pajala Satu. Iäkkäiden kaatumisten ehkäisy. Terveystieteiden tutkimuslaitos. Opas. 2012: 16. Helsinki.

6 §

Palvelujen riittävyyden ja laadun arviointi

Sen lisäksi, mitä 5 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään, kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on vuosittain arvioitava iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaalipalvelujen riittävyyttä ja laatua alueellaan.

Palvelujen laadun ja riittävyyden arvioimiseksi kunnan on kerättävä säännöllisesti palautetta palveluja käyttäviltä, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä kunnan henkilöstöltä. Lisäksi kunnan on koottava tiedot palveluihin käytetyistä taloudellisista voimavaroista sekä henkilöstön määrästä ja koulutuksesta. Arvioinnissa on lisäksi otettava huomioon sosiaaliamiehen vuosittaisessa selvityksessä esitetyt havainnot.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus, s. 35 - 39 Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja:

- Palveluvaaka –verkkopalvelu. Palveluvaaka.fi tarjoaa tietoa sosiaali- ja terveyspalveluista sekä niiden toiminnasta. Palvelun avulla voi vertailla eri toimipaikkoja, tarkastella sosiaali- ja terveysalan tilastotietoja sekä arvioida käytettyjä palveluita. www.thl.fi/palveluvaaka
- RAI-vertailukehittäminen. RAI-järjestelmään sisältyvien laadun indikaattorien ja asiakasrakennetta kuvaavien tietojen avulla on mahdollista verrata omaa toimintaa muihin samankaltaista asiakaskuntaa palveleviin organisaatioihin <http://www.thl.fi/finrai>

7 §

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Kunnan on järjestettävä ikääntyneen väestön sosiaalipalvelut sisällöltään, laadultaan ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnan ikääntyneen väestön hyvinvointi, sosiaalinen turvallisuus ja toimintakyky edellyttävät. Palvelut on järjestettävä niin, että ne ovat kunnan ikääntyneen väestön saatavissa yhdenvertaisesti.

Kunnan on järjestettävä 1 momentissa tarkoitetut sosiaalipalvelut lähellä asiakkaita, jollei palvelujen keskittäminen ole perusteltua niiden laadun ja turvallisuuden kannalta.

STM:n julkaisuja

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus, s. 29 - 39 Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja:

- Hyvinvointikompassi on verkkopalvelu, johon on koottu noin 100 indikaattoria kunnittain ja alueittain vertailukelpoisella tavalla.
- Ikäihmisten sosiaalipalveluihin liittyviä tilastoja:
 - <http://www.thl.fi/tilastot/ikaantyneidensosiaalipalvelut>
 - Sosiaalihuollon laitospalvelut
 - Kotihoidon laskenta
 - Ikääntyneiden palvelut – Kuntakyselyn osaraportti
 - Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksen (2008) seurantaindikaattorit (SOTKANet) www.sotkanet.fi
 - <http://www.thl.fi/tilastot/henkilosto>
 - Kuntien terveystoimintajärjestelmien henkilöstö
 - Sosiaali- ja terveystoimintajärjestelmien henkilöstö
 - Sosiaali- ja terveystoimintajärjestelmien henkilöstön kansainvälinen liikkuvuus

8 §

Palvelujen kieli

Yksikielisen kunnan ja kuntayhtymän on järjestettävä tässä laissa tarkoitettujen ikääntyneen väestön hyvinvointia edistävät palvelut sekä iäkkään henkilön palvelutarpeiden selvittämiseen ja niihin vastaamiseen liittyvät palvelut kunnan tai kuntayhtymän kielellä. Kaksikielisen kunnan ja kaksikielisiä tai sekä suomen- että ruotsinkielisiä kuntia käsittävän kuntayhtymän on järjestettävä nämä palvelunsa suomen ja ruotsin kielellä siten, että palvelujen käyttäjä saa palvelut valitsemallaan kielellä. Oikeudesta käyttää suomen tai ruotsin kieltä, tulla kuulluksi ja saada toimituskirjat suomen tai ruotsin kielellä sekä oikeudesta tulkkaukseen näitä kieliä viranomaisissa käytettäessä säädetään kielilain (423/2003) 10, 18 ja 20 §:ssä.

Kunnan ja kuntayhtymän on lisäksi huolehdittava siitä, että Pohjoismaiden kansalaiset voivat 1 momentissa tarkoitettuja palveluja käyttäessään tarvittaessa käyttää omaa kieltään, suomen, islannin, norjan, ruotsin tai tanskan kieltä. Kunnan ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on tällöin mahdollisuuksien mukaan huolehdittava siitä, että Pohjoismaiden kansalaiset saavat tarvittavan tulkkaus- ja käännösavun.

Oikeudesta käyttää saamen kieltä säädetään saamen kielilaissa ([1086/2003](#)).

9 §

Kunnan voimavarat

Sen lisäksi, mitä terveydenhuoltolain 4 §:n 1 momentissa säädetään voimavarojen osoittamisesta terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä terveydenhuollon palveluihin, kunnan on osoitettava tämän lain 5 §:ssä tarkoitetun suunnitelman toteuttamiseksi riittävät voimavarat ikääntyneen väestön toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseen sekä iäkkäille henkilöille järjestettäviin sosiaalipalveluihin, jotka ovat kunnan peruspalvelujen valtionosuuden perusteena.

Lisäksi kunnan on tuettava ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista osoittamalla voimavaroja muihinkin kuin 1 momentissa tarkoitettuihin toimintoihin.

STM:n julkaisuja

- [Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi](#). Laatusuositus, s.54 ja 56 Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten & kustannusvaikutusten arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

10 §

Asiantuntemus

Kunnan käytettävissä on oltava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemista sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaali- ja terveystalvelujen laadukasta järjestämistä varten riittävästi monipuolista asiantuntemusta. Erityisasiantuntemusta on oltava ainakin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen, gerontologisen hoito- ja sosiaalityön, geriatrician, lääkehoidon, ravitsemuksen, monialaisen kuntoutuksen sekä suun terveydenhuollon alalta.

STM:n julkaisuja

- [Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi](#). Laatusuositus, s. 54 Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

11 §

Vanhusneuvosto

Sen lisäksi, mitä kuntalain 27 §:ssä säädetään kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista, kunnan on asetettava ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi vanhusneuvosto ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä.

Vanhusneuvosto on otettava mukaan 5 §:ssä tarkoitetun suunnitelman valmisteluun ja 6 §:ssä tarkoitettuun arviointiin. Lisäksi neuvostolle on muutoinkin annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka ikääntyneen väestön tarvitsemien palvelujen kannalta.

STM:n julkaisuja:

- [Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi](#). Laatusuositus, s.17 – 20; 71: Osallisuus ja toimijuus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

Muita julkaisuja:

- [Vanhusneuvostot](#). www.kunnat.net

12 §

Hyvinvointia edistävät palvelut

Kunnan on järjestettävä ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia neuvontapalveluja.

Lisäksi kunnan on tarjottava hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia terveystarkastuksia, vastaanottoja tai kotikäyntejä erityisesti niille ikääntyneeseen väestöön kuuluville, joiden elinoloihin tai elämäntilanteeseen arvioidaan tutkimustiedon tai yleisen elämäkokemuksen perusteella liittyvän palveluntarvetta lisääviä riskitekijöitä.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin palveluihin on sisällytettävä:

- 1) hyvinvoinnin, terveellisten elintapojen ja toimintakyvyn edistämiseen sekä sairauksien, tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisyyn tähtäävä ohjaus;

- 2) ikääntyneen väestön terveyden ja toimintakyvyn heikkenemisestä aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien tunnistaminen ja niihin liittyvä varhainen tuki;
- 3) sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskeva ohjaus;
- 4) sairaanhoitoa, monialaista kuntoutusta ja turvallista lääkehoitoa koskeva ohjaus; sekä
- 5) ohjaus kunnassa tarjolla olevien hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista edistävien palvelujen käyttöön.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus, s. 24 – 29; 72-73. Mahdollisimman terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen turvaaminen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut
- Kansallinen muistiohjelma www.stm.fi/julkaisut
- Kunnossa kaiken ikää www.kki.likes.fi

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja:

- Lounamaa ym. Teknologioiden mahdollisuudet iäkkäiden tapaturmien ehkäisyssä. THL:n työpäpaperi 2013. Helsinki:
- Pajala Satu. Iäkkäiden kaatumisten ehkäisy. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Opas. 2012: 16. Helsinki.
- Sähköinen hyvinvointikertomus
- THL:n Iäkkäiden neuvontapalvelut ja hyvinvointia edistävät kotikäynnit -sivustolla on suosituksia, ohjeita ja tukiaineistoa palvelujen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin sekä esimerkkejä hyväksi koetuista käytännöistä.
- Vähäkangas, Pia; Niemelä, Katriina; Noro, Anja. Ikäihmisten kuntoutumista edistävän toiminnan lähijohtaminen – Koti- ja ympärivuorokautisen hoidon laatu ja kehittäminen. Raportti 48/2012. Helsinki: THL.

Muita aineistoja:

- Ikähyvä Päijät-Häme –sivusto
- Itä-Suomen yliopisto. Ikäinnovaation materiaalipankki.
- Karvinen Elina, Kalmari Pirjo, Koivumäki Kari. Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma. Liikunnasta terveyttä ja hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:30. Helsinki.
- Fimea. Lääkitysturvallisuus ja lääkehuollon palvelut avohoidon toimintayksiköissä.

3 luku

lääkkään henkilön palveluntarpeet ja niihin vastaaminen

13 §

Palveluntarpeisiin vastaamista ohjaavat yleiset periaatteet

Kunnan on järjestettävä iäkkäälle henkilölle laadukkaita sosiaali- ja terveystalveluja, jotka ovat hänen tarpeisiinsa nähden oikea-aikaisia ja riittäviä.

Palvelut on toteutettava niin, että ne tukevat iäkkään henkilön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta. Muun palveluntarpeen ennalta ehkäisemiseksi on kiinnitettävä huomiota erityisesti kuntoutumista edistäviin ja kotiin annettaviin palveluihin.

Edellä 12 §:n 3 momentissa tarkoitettua ohjausta on tarpeen mukaan sisällytettävä kaikkiin iäkkäille henkilöille järjestettäviin sosiaali- ja terveystalveluihin.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus. Sosiaali- ja terveystalvelministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut
- Valtakunnallisen terveydenhuollon eettisen neuvottelukunnan (ETENE) raportti. Vanhuus ja hoidon etiikka. ETENE-julkaisuja 20/2008. Vantaa. <http://www.etene.fi/>

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja

- Junnila ym. Sitä saa mitä tilaa – Tilaaaja-tuottaja-toimintatavan kehittymisen sosiaali- ja terveystalveluissa. THL:n raportti 42/2012. Helsinki. www.thl.fi/julkaisut
- Kehusmaa ym. Omaishoidon vaikutus ikääntyneiden hoidon menoihin. Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013):2.
- Koivula R. Muistisairaana ihmisen omaisena terveystalvelkeskuksen pitkäaikaisosastolla – Tutkimus toimijuudesta. Tutkimus 108/2013. THL. Helsinki. www.thl.fi/julkaisut
- Noro ym. Asiakasryhmittelyyn pohjautuva tuotteistus RUG-III LTC/34-luokituksen avulla – Tampereen kaupungin laitoshoido. THL:n raportti 6/2013. Helsinki. www.thl.fi

- RAI-vertailukehittäminen. RAI-järjestelmään sisältyvien laadun indikaattorien ja asiakasrakennetta kuvaavien tietojen avulla on mahdollista verrata omaa toimintaa muihin samankaltaista asiakaskuntaa palveleviin organisaatioihin <http://www.thl.fi/finrai>
- Sinervo ym. Yksityinen vai kunnallinen palveluasuminen?: Kustannukset, asiakasrakenne, hoidon laatu ja henkilöstön hyvinvointi. THL:n raportti 34/2010. Helsinki. www.thl.fi/julkaisut
- Sinervo ym. Ikäihmisten asumispalveluiden järjestäminen: Yksityisen ja kunnallisen tuotannon vertailua sekä kokemuksia kilpailuttamisesta. THL:n raportti 9/2011. Helsinki www.thl.fi/julkaisut
- Syrjä V. Vanhusten asumispalvelujen kilpailuttamiskokemukset. THL:n raportti 35/2010. Helsinki. www.thl.fi/julkaisut
- Toimia -tietokanta sisältää muun muassa noin 100 toimintakykymittaria kuvauksineen sekä arvioita niiden soveltuvuudesta keskeisiin käyttötarkoituksiin www.toimia.fi
- Tilasto: Kotihoidon laskenta
<https://www.thl.fi/tilastot/kotihoito>

14 §

Pitkäaikaisen hoidon ja huolenpidon toteuttamista ohjaavat periaatteet

Kunnan on toteutettava iäkkään henkilön pitkäaikainen hoito ja huolenpito ensisijaisesti hänen yksityiskotiinsa tai muuhun kodinomaiseen asuinpaikkaansa järjestettävillä sosiaali- ja terveystaluuilla, jotka sovitetaan sisällöltään ja määrältään vastaamaan iäkkään henkilön kulloisiakin palveluntarpeita. Pitkäaikainen hoito ja huolenpito voidaan toteuttaa laitoshoidona vain, jos siihen on lääketieteelliset perusteet tai jos se on iäkkään henkilön arvokkaan elämän ja turvallisen hoidon kannalta muuten perusteltua.

Pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveystaluu on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkäiseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan. Iäkkäille avio- ja avopuolisolle on järjestettävä mahdollisuus asua yhdessä.

Kunnan on turvattava iäkkään henkilön pitkäaikaisen hoitojärjestelyn pysyvyys, jollei järjestelyä ole aiheellista muuttaa iäkkään henkilön toivomuksen tai hänen palve-

luntarpeidensa muutoksen johdosta taikka muusta erityisen painavasta ja perustellusta syystä.

STM:n julkaisuja:

- Ikähoiva-työryhmän muistio. Hoitoa ja huolenpitoa ympäri vuorokauden. Selvityksiä 2010:28. STM.
- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut
- Valtakunnallisen terveydenhuollon eettisen neuvottelukunnan (ETENE) raportti. Vanhuus ja hoidon etiikka. ETENE-julkaisuja 20/2008. Vantaa. <http://www.etene.fi/>

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja

- Junnila ym. Sitä saa mitä tilaa – Tilaja-tuottaja-toimintatavan kehittymisen sosiaali- ja terveyspalveluissa. THL:n raportti 42/2012. Helsinki. www.thl.fi/julkaisut
- Kehusmaa ym. Omaishoidon vaikutus ikääntyneiden hoidon menoihin. Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013):2.
- Koivula R. Muistisairaana ihmisen omaisena terveyskeskuksen pitkäaikaisosastolla – Tutkimus toimijuudesta. Tutkimus 108/2013. THL. Helsinki. www.thl.fi/julkaisut
- Noro ym. Asiakasryhmittelyyn pohjautuva tuotteistus RUG-III LTC/34-luokituksen avulla – Tampereen kaupungin laitoshoidon. THL:n raportti 6/2013. Helsinki. www.thl.fi
- RAI-vertailukehittäminen. Palvelujen järjestäminen ja tuottaminen. <http://www.thl.fi/finrai>.
- Sinervo ym. Yksityinen vai kunnallinen palveluasuminen?: Kustannukset, asiakasrakenne, hoidon laatu ja henkilöstön hyvinvointi. THL:n raportti 34/2010. Helsinki. www.thl.fi/julkaisut
- Sinervo ym. Ikäihmistien asumispalveluiden järjestäminen: Yksityisen ja kunnallisen tuotannon vertailua sekä kokemuksia kilpailuttamisesta. THL:n raportti 9/2011. Helsinki www.thl.fi/julkaisut
- Syrjä V. Vanhusten asumispalvelujen kilpailuttamiskokemukset. THL:n raportti 35/2010. Helsinki. www.thl.fi/julkaisut
- Tilasto: Sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut. <http://www.thl.fi/tilastot/sosiaalihuollonlaitos>

15 §

Palveluntarpeiden selvittäminen

Kunta vastaa siitä, että iäkkään henkilön sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden hänen hyvinvointiaan, terveyttään, toimintakykyään ja itsenäistä suoriutumistaan tukevien palvelujen tarve selvitetään kokonaisvaltaisesti yhdessä iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa. Palveluntarpeiden selvittämisestä vastaa työntekijä, jolla on laaja-alaista asiantuntemusta sekä tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa ([272/2005](#)) tai terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain ([559/1994](#)) 2 §:ssä tarkoitettu kelpoisuus. Palveluntarpeiden selvittämisestä vastaavan työntekijän on toimittava iäkkään henkilön tarpeita vastaavasti yhteistyössä muiden 10 §:ssä tarkoitettujen asiantuntijoiden kanssa.

Selvittäminen on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun:

- 1) iäkäs henkilö on hakeutunut sosiaalihoitolain 40 a §:ssä tarkoitettuun sosiaalipalvelujen tarpeen arviointiin;
- 2) iäkäs henkilö on tehnyt kunnalle sosiaalipalveluja koskevan hakemuksen saadakseen sosiaalipalveluja toimintakykynsä tukemiseksi tai suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista;
- 3) 12 §:ssä tarkoitettun toiminnan yhteydessä on yhdessä iäkkään henkilön kanssa arvioitu, että hän tarvitsee säännöllisesti apua toimintakykynsä tukemiseksi tai suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista;
- 4) iäkkään henkilön palveluntarpeesta on tehty 25 §:ssä tarkoitettu ilmoitus, ja selvittäminen on iäkkään henkilön taikka hänen omaisensa, läheisensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan mielestä tarpeen sen johdosta; taikka
- 5) kunnan järjestämiä sosiaalipalveluja säännöllisesti saavan iäkkään henkilön olosuhteissa tapahtuu olennaisia muutoksia.

Palveluntarpeiden selvittämisen yhteydessä on arvioitava iäkkään henkilön toimintakyky monipuolisesti ja luotettavia arviointivälineitä käyttäen. Toimintakykyä arvioidessa on selvitettävä, miltä osin iäkäs henkilö pystyy suoriutumaan tavanomaisista elämän toiminnoista asuin- ja toimintaympäristössään, ja missä asioissa hän tarvitsee tukea ja apua. Arvioinnissa on otettava huomioon iäkkään henkilön fyysinen, kognitiivinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky sekä hänen ympäristönsä esteettömyyteen, asumisensa turvallisuuteen ja lähipalvelujensa saatavuuteen liittyvät tekijät.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus, s. 29-35; 73-76. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja:

- Toimia -tietokanta sisältää muun muassa noin 100 toimintakykymittaria kuvauksineen sekä arvioita niiden soveltuvuudesta keskeisiin käyttötarkeituksiin www.toimia.fi

16 §

Palvelusuunnitelma

Kunta vastaa siitä, että iäkkäälle henkilölle laaditaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7 §:ssä tarkoitettu suunnitelma (*palvelusuunnitelma*). Suunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun iäkkään henkilön palveluntarve on selvitetty, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta.

Palvelusuunnitelmassa on määriteltävä iäkkään henkilön toimintakykyä koskevan arvon perusteella, millainen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kokonaisuus tarvitaan hänen hyvinvointinsa, terveytensä, toimintakykynsä ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä hänen hyvän hoitonsa turvaamiseksi. Iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa on neuvoteltava vaihtoehtoista kokonaisuuden muodostamiseksi. Iäkkään henkilön näkemykset vaihtoehtoista on kirjattava suunnitelmaan.

Palvelusuunnitelma on tarkistettava ilman aiheetonta viivytystä aina silloin, kun iäkkään henkilön toimintakyvyssä tapahtuu hänen palveluntarpeeseensa vaikuttavia olennaisia muutoksia.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus, s. 29-35; 73-76. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja:

- RAI-vertailukehittäminen. Palvelutarpeen arviointi. www.thl.fi
- Päivärinta E. ym. Ikäihmistien hoito- ja palvelusuunnitelma. Opas 52/2002. Stakes. Helsinki.
- HILMO – Sosiaalihuollon ja terveydenhuollon kotihoito 30.11. Erillispainos 2012. www.thl.fi/tilastoliite

Muita julkaisuja:

- Miettinen ym. Kotipalvelujen toimintaprosessit. Sosiaalialan teknologiahanke. Itä-Suomen yliopisto.

17 §

Vastuutyöntekijä

Kunnan on nimettävä iäkkäälle henkilölle vastuutyöntekijä, jos hän tarvitsee apua palvelujen toteuttamiseen ja yhteensovittamiseen liittyvissä asioissa.

Vastuutyöntekijän tehtävänä on:

- 1) seurata yhdessä iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaistensa, läheistensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa palvelusuunnitelman toteutumista sekä iäkkään henkilön palvelutarpeiden muutoksia;
- 2) olla tarvittaessa yhteydessä sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen järjestämisestä vastaaviin ja muihin tahoihin iäkkään henkilön tarpeisiin vastaamiseksi; sekä
- 3) neuvoa ja auttaa iäkästä henkilöä palvelujen ja etuuksien saantiin liittyvissä asioissa.

Vastuutyöntekijällä on oltava iäkkään henkilön palvelukokonaisuuden kannalta taroituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksesta annetussa laissa tai terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu kelpoisuus.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus, s. 41 – 42; 50 – 51, 77. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

18 §

Päätös sosiaalipalvelujen myöntämisestä ja oikeus palveluihin

Kunnan on tehtävä päätös iäkkään henkilön kiireellisesti tarvitsemien sosiaalipalvelujen myöntämisestä kirjallisen tai suullisen hakemuksen johdosta ja järjestettävä myönnetyt palvelut viipymättä siten, ettei iäkkään henkilön oikeus välttämättömään huolenpitoon vaarannu.

Päätös muiden kuin kiireellisten sosiaalipalvelujen myöntämisestä on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun kirjallinen tai suullinen hakemus on tullut viireille. Iäkkäällä henkilöllä on oikeus saada hänelle myönnetyt muut kuin kiireelliset sosiaalipalvelut ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa päätöksen teosta.

Päätöstä tehtäessä on otettava huomioon, mitä 13 ja 14 §:ssä säädetään. Sosiaalipalvelujen riittävyyden määrittelyn perustana on pidettävä 15 §:ssä tarkoitettua palveluntarpeiden selvittämistä sekä palvelusuunnitelmaa, jos se on tehty.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

4 luku

Palvelujen laadun varmistaminen

19 §

Palvelujen laatu

Iäkkäälle henkilölle tarjottavien sosiaali- ja terveyspalvelujen on oltava laadukkaita ja niiden on turvattava hänelle hyvä hoito ja huolenpito.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja

- Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksen (2008) seurantaindikaattorit (SOTKANet) www.sotkanet.fi

20 §

Henkilöstö

Toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävärakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien iäkkäiden henkilöiden määrää ja heidän toimintakykynsä edellyttämää palvelun tarvetta ja joka turvaa heille laadukkaat palvelut.

Jos toimintayksikön tiloissa hoidettavana olevan iäkkään henkilön toimintakyky on alentunut siten, että hän tarvitsee huolenpitoa vuorokaudenajasta riippumatta, toimintayksikössä on oltava riittävästi henkilöstöä kaikkina vuorokauden aikoina.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus, s. 39 – 51; 76 – 77. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja:

- RAI-vertailukehittäminen. Henkilöstömitoitus ja kustannusvaikuttavuus. www.thl.fi
- Tilasto: Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö. www.thl.fi/tilastot

Valviran julkaisuja:

- Valvira 2011. Vanhusten ympärivuorokautisten palvelujen valvonta. Valviran kysely palvelua tuottaville yksiköille maaliskuussa 2011
- Valvira 2011. Vanhusten hoidon laatu terveyskeskusten vuodeosastoilla. Vuoden 2010 kyselyn tulokset
- Valvira 2010. Vanhusten ympärivuorokautisen sosiaalihuollon palvelut. Toimintayksiköihin tehdyn kyselyn tulokset ja valvonnan jatkotoimenpiteet

21 § Johtaminen

Toimintayksikössä on oltava johtaja, joka vastaa siitä, että asiakastyössä noudatetaan 13, 14 ja 19 §:ssä säädettyjä periaatteita sekä että palvelut täyttävät muutkin niille asetetut vaatimukset.

Toimintaa on johdettava siten, että se tukee laadukasta asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuutta, kuntouttavan työotteen edistämistä, eri viranomais-ten ja ammattiryhmien yhteistyötä sekä toimintatapojen kehittämistä.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus, s. 51 - 55; 78. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu- ja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja:

- RAI-vertailukehittäminen johtamisen tukena. www.thl.fi
- Palveluvaaka –verkkopalvelu. Palveluvaaka.fi tarjoaa tietoa sosiaali- ja terveyspalveluista sekä niiden toiminnasta. Palvelun avulla voi vertailla eri toimipaikkoja, tarkastella sosiaali- ja terveysalan tilastotietoja sekä arvioida käytettyjä palveluita. www.thl.fi/palveluvaaka

22 §

Toimitilat

Palveluntuottajan on huolehdittava siitä, että iäkkäiden henkilöiden käytössä olevat palveluntuottajan toimitilat ovat riittävät, turvalliset, esteettömät, kodikkaat sekä muutenkin olosuhteiltaan sopivat heidän tarpeisiinsa nähden.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

THL:n julkaisuja, verkkopalveluita ja aineistoja:

- RAI-vertailukehittäminen www.thl.fi
- Palveluvaaka –verkkopalvelu. Palveluvaaka.fi tarjoaa tietoa sosiaali- ja terveyspalveluista sekä niiden toiminnasta. Palvelun avulla voi vertailla eri toimipaikkoja, tarkastella sosiaali- ja terveysalan tilastotietoja sekä arvioida käytettyjä palveluita. www.thl.fi/palveluvaaka

23 §

Omaevalvonta

Toimintayksikön johtajan on huolehdittava, että toimintayksikössä järjestetään omaevalvonta palvelujen laadun, turvallisuuden ja asianmukaisuuden varmistamiseksi. Omaevalvontaa varten on laadittava omaevalvontasuunnitelma, joka on pidettävä julkisesti nähtävänä. Suunnitelman toteutumista on seurattava ja palveluja kehitettävä toimintayksikön palveluja saavilta iäkkäiltä henkilöiltä, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä toimintayksikön henkilöstöltä säännöllisesti kerättävän palautteen perusteella.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi antaa tarkempia määräyksiä omaevalvontasuunnitelman sisällöstä, laatimisesta ja seurannasta.

STM:n julkaisuja:

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki. www.stm.fi/julkaisut

Valviran julkaisuja:

- Valvira 2012. Omavalvonta yksityisissä sosiaalipalveluissa. Valviran ohje 7/2012
- Yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajien omavalvontasuunnitelman laatimista, sisältöä ja seurantaan koskevat määräykset. Valviran määräys 10.2.2012. Dnro 7754/03.03/2011

24 §

Viranomaisvalvonta

Iäkkäille henkilöille tarkoitettujen palvelujen valvontaan ja toimenpiteisiin valvonnan yhteydessä havaittujen puutteiden korjaamiseksi sovelletaan, mitä sosiaalihuoltolain 55–57 §:ssä, yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 4 luvussa, kansanterveyslain (66/1972) 42–45 §:ssä ja yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 4 ja 5 luvussa säädetään.

Valviran julkaisuja:

- Valvira, vaikuttavaa valvontaa – hyvää hoitoa ja hoivaa. Katsaus sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaan. Valvira 2013. www.valvira.fi

5 luku

Erinäiset säännökset

25 §

Ilmoittaminen iäkkään henkilön palveluntarpeesta

Jos terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö taikka kunnan sosiaalitoimen, alueen pelastustoimen, hätäkeskuksen tai poliisin palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tiedon sosiaali- tai terveydenhuollon tarpeessa olevasta iäkkästä henkilöstä, joka on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, hänen on salassapitosäännösten estämättä ilmoitettava asiasta viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, terveydenhuollon ammattihenkilön on ilmoitettava kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle iäkkään henkilön kotiuttamisesta terveydenhuollon laitoshoidosta. Ilmoitus on tehtävä hyvissä ajoin ennen kotiuttamista.

Muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä ilmoituksen häntä koskevien salassapitosäännösten estämättä.

26 §

Odotusaikojen julkaiseminen

Kunnan on julkaistava ainakin puolivuositain tiedot siitä, missä ajassa iäkäs henkilö voi saada hakemansa sosiaalipalvelut. Tiedot on julkaistava sellaisia menetelmiä käyttäen, että iäkkäillä henkilöillä on tosiasiallinen mahdollisuus tietojen saamiseen.

27 §

Suunnittelu ja rahoitus

Jollei lailla toisin säädetä, kunnan tämän lain nojalla järjestämään toimintaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annettua lakia ([733/1992](#)) sekä kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia ([1704/2009](#)).

28 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2013.

Lain 5 ja 6 §:ää sovelletaan kuitenkin vasta 1 päivästä tammikuuta 2014 sekä lain 17 ja 23 §:ää 1 päivästä tammikuuta 2015.

Kunnan käytettävissä on oltava erityisasiantuntemusta 10 §:ssä mainituilta aloilta viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2015.

Lain 11 §:ssä tarkoitettu vanhusneuvosto on asetettava viimeistään 1 päivästä tammikuuta 2014.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.